

KRIVIČNO IZVRŠNO PRAVO

VJEŽBE IV

DR ANDREJA MIHAILOVIĆ

TEMATSKJE CJELINE

Nastanak prvih zatvora

Pojam zatvora u sociološkoj literaturi

Prvi oblici kazne lišenja slobode

Sistemi izvršenja kazne lišenja slobode

Individualizacija kazne lišenja slobode

POJAVA I RAZVOJ KAZNE LIŠENJA SLOBODE

- Ideja zatvaranja sa preventivnim ciljevima je stara ljudska zamisao
- Ipak, zatvaranje delikventnih lica je tek od kraja XIX vijeka postalo fenomen koji se ispoljavao kao potpuno iskušenje zločinca, sa jedne strane i kao upozorenje i iskupljenje, sa druge strane
- Ideja da je svrha zatvaranja kažnjavanje delikventa postala je jasna tek u novom vijeku sa tim što se oduzimanje slobode individui vršilo uz nametanje bolnih uslova pod kojima osuđenik treba da „živi unutar zidova zatvora“ zato što za „nedopušteno ponašanje treba zauzvrat da pati“



ANTIČKO DOBA

- U Atini je postojalo zatvaranje osuđenika, ali kao mjera čuvanja od bjekstva, a ne kao posebna kazna (zatvorenici nisu bili izolovani i mogli su da primaju posjete)
- U Rimskom pravu lišavanje slobode ne predstavlja krivičnu kaznu
- Zakon XII tablica predviđa kućni zatvor onome „koji je priznao dug ili je osuđen u parnici...ako ne izvrši presudu ili ako ga niko pred pretorom ne uzme u zaštitu, neka ga povede sa sobom. Neka ga veže konopcem ili stavi u okove od 15 funti, ne lakšim, a ako hoće može i težim“
- Tjelesne kazne su dominirale po primjeni i zamjenjivane su raznim vidovima lišenja slobode, poput deportacije na određena ostrva ili relegacije iz jedne provincije u drugu
- Zatvaranje je u ovim sistemima predstavljalo preventivnu mjeru bilo kao mjera čuvanja okrivljenog do konačne presude (custodia) bilo kao supsidijarna mjera za dužnike koji ne izmiruju svoje obaveze na vrijeme ili kao poslednja preventivna mjera za prosjake, skitnice i duševne bolesnike – zatvor je predstavljao samo sredstvo zadržavanja pojedinaca i stavljanja na raspolaganje pravosuđu



SREDNJOVJEKOVNO DOBA

Srednjovjekovni načini zatvaranja primjenjivali su se radi ograničenja slobode čovjeka u toku trajanja krivičnog postupka ili za zadržavanje netačnog dužnika ili sprečavanja nekog lica da izvrši krivično djelo

Sporadični primjeri lišenja slobode pojavili su se na Kontinentu i Engleskoj u ranom srednjem vijeku (1275. Statut Vestministra i 1294. Danska)

Razvoj zatvorskog sistema odvijao se pod naglašenim uticajem crkve (biskupi i sveštenici imali su pravo da nadziru rad sudija, posjećuju zatvorenike određenim danima, izvše uvid o razlozima njihovog zatočenja i sl.)

U Španiji, Francuskoj i Italiji postojao je veći broj udruženja koja su nastojala da poboljšaju uslove života u zatvorima

Pored državnih zatvora postojali su i zatvori pod kontrolom crkvenih vlasti

Široku primjenu imali su policijski zatvori u kojima su bili zatvarani svi oni koji nisu mogli da dokažu čime se izdržavaju ili koji su pod sumnjom da žive nemoralnim životom

ZATVORI KAO POSEBNE INSTITUCIJE NA EVROPSKOM KONTINENTU

- Pod inicijativom protestanskih sveštenika Levera i Ridlija osnovan je prvi popravni dom 1552. godine u napuštenoj kraljevskoj palati Bridwell koja je adaptirana u zatvor za skitnice koji su predstavljali opasnost po javni red i mir
- 1576. godine je donijet zakon koji je predviđao osnivanje sličnih „zatvora“ za svaki okrug
- 1595. godine je u Amsterdamu osnovan zatvor za skitnice i kriminalce čime je otpočeo period tzv. holandskog sistema koji je podrazumijevao razdvajanje pojedinih kategorija štićenika, zaštitu programa rada u instituciji; holandski uticaj se brzo proširio po drugim evropskim zemljama pa su slične institucije osnovane i u: Bremenu, Nirnbergu, Hamburgu, Bernu i Bazelu
- Novi metod je sporije prihvaćan u latinskim zemljama (Francuska nije imala slične institucije sve do 1656. godine)
- Tokom XVII i XVIII vijeka postojala je težnja za otvaranjem zatvora sa uvođenjem prinudnog rada za prosjake, skitnice, alkoholičare uz istovremeno upućivanje u te zavode i učinioca krivičnih djela – postepeni prelazak od tamnice sa funkcijom preventivnog lišavanja slobode u prave zavode za osuđena lica

POČETAK REFORME ZATVORA I DOPRINOS DŽONA HAUARDA



- Prvi izvještaj o uslovima života u zatvoru bio je objavljen 1768. godine i napisao ga je bivši zatvorenik, a tek posle 100 godina od njegove objave izrađen je Izvještaj od strane komisije koja je formirana sa ciljem da istraži uslove života u zatvorima pod nazivom „Esej u cilju reformacije Njugejta i drugih zatvora u Londonu i njegovoj okolini“
- Komisija je zahtijevala uspostavljanje institucije zatvoreničkog rada, odvojeni smještaj osuđenika (bolesnih, slabih), zabranu upotrebe alkohola i ukidanje nemoralnog sistema naplate taksi od strane nadzornika; istaknut je i zahtjev da zatvorenici budu materijalno nagrađivani za dobro ponašanje u zatvoru, kao i objavljivanje imena zatvorenika koji se dobro vladaju u nadi da će im saosjećajne osobe pomoći po izlasku na slobodu
- Pred kraj XVIII vijeka otpočinju dva povezana procesa sa ciljem sprovođenja reforme zatvorskih ustanova: I reforma krivičnog zakonodavstva u pogledu smanjenja broja teških zločina, ograničenja tjelesnih kazni i uvođenja kazne lišenja slobode i II pojačana briga za dobrobit osuđenika u prenaseljenim zatvorima
- Na opštu promjenu zatvorske discipline uticali su naponi Džona Hauarda koji je objavio čuveni rad „Stanje zatvora u Engleskoj i Velsu uz prvobitna zapažanja i jedan osvrt na neke strane zatvore“

KLASIČNI PENITENCIJARNI SISTEMI

Postoji nekoliko klasičnih penitencijarnih sistema: sistem zajedničkog zatvora, sistem ćelijskog zatvora, sistem progresivnog ili mješovitog zatvora (engleski progresivni, irski progresivni, Makonijev bodovni sistem i klasifikacioni sistem)

Pensilvanijski (ćelijski) sistem dugo je primjenjivan u SAD-u i Evropi i još uvijek dominira u Engleskoj, dok je većina zemalja uvela progresivni ili irski sistem, uz izvjesne modifikacije

Sve do pokreta za reformu zatvora krajem XVIII i početkom XIX vijeka postojao je sistem zajedničkog zatvora – prvobitni i najstariji način izvršenja krivičnih sankcija (svi osuđenici su zatvarani zajedno bez prethodne klasifikacije, nehumani uslovi života, prenaseljenost); u takvim zatvorima dominantna je pojava tzv. kriminalne infekcije zbog čega se često nazivaju „univerziteti zločina“

Kao prednosti ovih institucija navođeni su razlozi njihove ekonomičnosti u prostornom i finansijskom smislu, kao i usklađenost sa ciljevima kazne zatvora toga doba; pored toga, sistem zajedničkog zatvora je adekvatniji od sistema deportacije i progonstva

PROGRESIVNI (ENGLESKI) SISTEM

- Uveden je 1853. godine u Engleskoj za duže kazne nakon ukidanja deportacije i zamjene deportacije robijom (penal servitude)
- Osuđenici prolaze kroz 3 stadijuma:
 1. stadijum ćelijskog zatvora (sistem izolacije od drugih osuđenika i spoljnog svijeta),
 2. stadijum zajedničkog zatvora (težište sistema; osuđenik danju radi sa drugim osuđencima, dok su tokom noći izolovani; sprovodi se klasifikacija osuđenika putem objektivnih kriterijuma klasifikacije, kao i prevaspitni program uz organizovano opšte obrazovanje)
 3. stadijum uslovnog otpusta (sloboda uz nadzor vlasti) predstavlja finalni stadijum u izvršenju kazne, ali se sprovodi na slobodi
- Neki autori ističu kritike na račun ovog sistema da „samo obično poštovanje zatvorskog pravilnika omogućava osuđeniku da pređe u višu fazu progresije“ jer osuđenik to najčešće čini motivisan isključivo ličnim interesom da poboljša svoj položaj u zatvoru i postigne uslovni otpust

MAKONOKIJEV BODOVNI SISTEM

- Makonokijev sistem je predstavljao reformu u izvršenju kazni zatvora u vreme kada se kazna zatvora izvršavala na najbrutalniji i suroviji način (pojavio u periodu kada je deportacija i dalje široko primjenjivana kao način izvršenja kazni u Engleskoj)
- Primjenjivao se prema osuđennicima koji su deportovani iz Engleske u Australiju i koji su u deportaciji izvršila nova krivična djela; Ta lica su upućivana na ostrvo Norfolk kojim je upravljao kapetan kraljevske ratne mornarice Aleksandar Makonoki
- Makonokijeva ideja bila je da se osuđenici motivišu da sami rade i takmiče u ostvarivanju radnih rezultata; rad je smatrao osnovnim faktorom prevaspitanja - "Kada neki čovjek drži ključ svog vlastitog zatvora, on se brzo uvjerava da ga treba prilagoditi prema bravi"
- Kazna je bila konvertovana u poene koji su dodijeljivani u zavisnosti od postignutih rezultata u obavljanju radnih aktivnosti i ispoljenim ponašanjem
- Višefazni proces izdržavanja kazne: u prvom peiodu osuđenici se nalaze pod strogim nadzorom i disciplinom; u drugoj fazi im je dozvoljeno da se udružuju u manje grupe od 5 do 7 ljudi koje bi dobijale zajedničke poene; u trećoj fazi ("individualizacionom stadijumu") dolazi do rasformiranja grupa i zatvorenici bi dobijali sopstveni prostor za život i rad



IRSKI PROGRESIVNI SISTEM

- Irski progresivni sistem predstavlja napredniju verziju engleskog progresivnog sistema sa istovjetnom koncepcijom da se osuđenici motivišu da svojim ponašanjem i radom ostvaruju povoljnije uslove; ključna razlika između ova dva sistema je u uvođenju dodatne faze u izvršenju kazne
- Irski progresivni sistem osnovao je engleski kapetan W. Grafton i sastoji se od 4 faze:
 1. faza izolacije
 2. faza zajedničkog zatvora
 3. faza upućivanja u odeljenje za „slobodnjake“ (posebno odeljenje koje se nalazilo izvan zatvora) koja je predstavljala test osuđenika za samostalni život
 4. faza uslovnog otpusta
- Ovako modifikovan progresivni sistem pokazao je značajne pozitivne karakteristike koje se ogledaju u individualizaciji osuđenika u zavisnosti od njihovih svojstava i manifestovanog ponašanja
- Sistem je dao veliki doprinos razvoju penologije jer je zasnovan na ideji dvostrukog cilja kazne – zastrašivanju i resocijalizaciji osuđenog lica, a široko je prihvaćen u cijelom svijetu uz izvjesne modifikacije

HVALA NA PAŽNJI!